

Марко Феррарі

НЕЙМОВІРНА ІСТОРІЯ

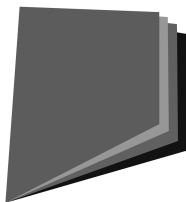
PRINCEPS
"NATIO
TEMPUS"

АНТОНІУ САЛАЗАРА, ДИКТАТОРА, ЯКИЙ ПОМЕР ДВІЧІ

Марко Феррарі

**Неймовірна історія
АНТОНІУ САЛАЗАРА,
диктатора, який помер двічі**

Quest'opera è stata tradotta con il contributo
del Centro per il libro e la lettura del Ministero della Cultura italiano

**CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA**

Цей твір перекладено за підтримки Центру книги та читання
Міністерства культури Італії

Marco Ferrari

L'incredibile storia di
ANTÓNIO SALAZAR,
il dittatore
che morì due volte

Марко Феррарі

Неймовірна історія
АНТОНІУ САЛАЗАРА,
диктатора,
який помер двічі

Переклала з італійської Ярослава Хоменко

Львів
Видавництво Анетти Антоненко
Київ
Ніка-Центр
2023

Феррарі М.

Ф43 Неймовірна історія Антоніу Салазара, диктатора, який помер двічі / Марко Феррарі ; пер. з італ. Я. Хоменко. – Львів : Видавництво Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2023. – 192 с.

ISBN 978-617-553-014-6 (Видавництво Анетти Антоненко)

ISBN 978-966-521-789-3 (Ніка-Центр)

Понад сорок років Португалія перебувала під владою найтривалішої в Європі диктатури, створеної й очолюваної Антоніу де Олівейра Салазаром. Вона проіснувала від 1930-х й аж до 1970-х років, переживши режими Гітлера, Франко та Муссоліні. Салазарові вдалося зберегти нейтралітет Португалії в Другій світовій війні, залишаючись вірним португальсько-англійському альянсові. Натомість він започаткував жорстку систему репресій. За часів його правління було створено мережу пенітенціарних установ на віддалених островах і у середньовічних фортецях, а Лісабон перетворився на місто шпигунів. До кінця життя він керував величезною колоніальною імперією, яка охоплювала країни від Гвінеї до Мозамбіку, від Східного Тимору до Макао. Корпоративний і авторитарний режим був повалений Революцією гвоздик 1974 року, яка повернула Португалію до Європи.

Останні роки правління диктатора пов'язані з вельми фантастичними подіями. Під час сеансу педикюру він впав зі стільця і вдарився головою. Після операції на головному мозку Салазар втратив дієздатність, проте ніхто ніколи не наважувався зізнатися, що його було усунено від влади. Відтак його оточення два роки поспіль імітувало перебування свого правителя на посту. Фікція влади була інсценована засіданнями кабінету міністрів, фальшивими державними візитами і насамперед інформаційною системою, створеною виключно для нього: інтерв'ю на телебаченні та радіо та унікальні спеціально віддруковані одиничні примірники його улюбленої газети із Салазаром на перших шпальтах.

Трагічні та сюрреалістичні перипетії життя цієї людини майстерно виклав глибокий знавець історії, культури й реалій життя Португалії, італійський письменник і журналіст Марко Феррарі.

УДК 929Салазар

ЗМІСТ

1. Майстер педикюру, який зруйнував імперію.....	9
Погляд на море	19
Найдовша ніч режиму.....	23
Час заміни.....	27
Повернення до Сан-Бенту.....	35
2. З Віміейру до Лісабона.....	44
Нова Держава	57
Фашистська модель	60
Внутрішній фронт.....	62
Живий попри три замаху	64
Іберійський лабіринт.....	64
Колоніальна вітрина.....	66
Політична виверткість у Другій світовій війні	69
Союза Мендіш, португальський Перласка	70
Лісабон – місто шпигунів.....	72
Післявоєнні побоювання.....	76
Ласкаво просимо, монархи!.....	77
Справа Делгаду	80
Велика втеча	83
Жахливий 1961 рік.....	84
Вбивство Делгаду	92
Колоніальна політика.....	95
3. Витончений терор.....	100
Репресивна організація	102
«Перші ластівки»	104
Концентраційний табір на Кабо-Верде	107
У надрах Кашкайша	111
Свідчення катувань	113
Підпільники	118

4. Буденне життя диктатора.....	124
Нехить до подорожей	126
Вигадливий мрійник	127
Приховані почуття.....	128
Марія де Жезуш, управителька країни	137
Мікаш – справжня невинність?	140
З благословення зірок	141
«Червоні» з Бенфіки	142
Фатімські з'яви.....	144
Цензуроване фаду.....	147
5. Два роки. Живий труп	149
Кінець. Прощайте!	158
Революція гвоздик.....	161
Анатомія деспота.....	164
За відсутністю спадкоємців	166
Абревіатури та скорочення	170
Показчик імен	171
Про автора	191

*На спомин про Мануела Карвалейру
та Жозе Фонсеку-и-Кошту*

1.

МАЙСТЕР ПЕДИКЮРУ, ЯКИЙ ЗРУЙНУВАВ ІМПЕРІЮ

Імперія була зруйнована Аугушту Іларіу, простим і скромним майстром педикюру. До 3 серпня 1968 року його життя тривало, не відхиляючись від свого звичайного ритму. Той рік був насичений бурхливими рухами в усьому світі, окрім дрімотної Португалії. Здавалося, що та субота нічим не відрізнялася від інших: сонце встало о 5:00 ранку, газети писали про «Празьку весну», Том Джонс мав дати концерт у Лісабоні, між столицею і Фару прокладали телефонний кабель, найстаріший португальський емігрант з Бразилії відвідував батьківщину, у Понта-Делгада ховали доктора Франсішку Луїша Таваріша, одного з фундаторів Республіки, командування Збройних сил у португальській Гвінеї сповіщало про сутички, в яких загинуло 18 опозиціонерів і 5 солдатів лузітанського Війська. Інші повідомлення про загиблих у боях солдатів з'являлися в газетах: квартирмейстер Антоніу ду Нашіменту Піреш Кінташ з Браганси і солдат Алвару Алберту Консейсау Тейшейра з Лісабона загинули у Мозамбіку; Ернесту Жезуш Дуарте з Віла-ду-Конді і Раул Жуакін Кошта з Лісабона – в Анголі; майор Андре Родрігеш Пінту з Резенді – у Гвінеї.

Того дня, близько 8-ї ранку, авто президії Ради Міністрів зупинилося на вулиці Ду Карму у Лісабоні, щоб забрати «елегантного, високого, худого» чоловіка. Це був Аугушту Іларіу, який успадкував від батька посаду майстра педикюру прем'єр-міністра. Батько Аугушту народився у Візеу і вчився в тій самій школі, що й Салазар. Після його смерті студія і дорогоцінний клієнт залишилися сину. Салазар встановив з Аугушту такі ж довірчі стосунки, як і з його батьком: буденні розмови, тиша

і затамування подиху, особливо в той момент, коли подолог торкався ножицями пальців прем'єр-міністра.

Майстер педикюру і диктатор. Непрості стосунки. Обробляючи великий палець, подолог міг роз'ятрити давні спогади і затінені таємниці кругової поруки. Їхні стосунки були міцними, адже вони зустрічалися регулярно – раз на три тижні. Ця періодичність була не примхою режиму, а фізичною необхідністю диктатора. В юності Салазар зламав праву ступню і так ніколи й не одужав. Він мав крихкі кістки, на пальцях утворювалися мозолі, які завдавали болю. Саме тому він носив витончені, «дитячі» чоботи, через що опозиціонери режиму так і називали його презирливо: «Чоботи».

Автівка швидко попрямувала до центру, але потім застрягла в заторі. Португальці їхали до моря, до пляжів Оейраша, Ешторіла та Кашкайша. Діставшись форту Санту-Антоніу-да-Барра, в Ешторілі, Аугушту Іларіу привітав охоронців, штовхнув двері з дерева та заліза, затримався на мить у холі, роздивляючись азулежу* із зображенням сцен з «Лузіад» Камойнша, піднявся на перший сходовий марш, потім на другий. Звернув праворуч і рушив довгим склепінчастим коридором, який розділяв два крила форту. В кімнаті, яка мала назву «Ноїв ковчег», Салазар завжди читав книги і газети, обідав і приймав відвідувачів. Подолог відкрив четверті двері зліва й увійшов до великої кімнати під назвою «Гардероб», розділеної аркою, з білими шафами вздовж стін. У правому куті кімнати донья Марія де Жезуш Каетану Фрейре, покоївка, яка грала історичну роль у долі Португалії, готувала їжу для Салазара. Аугушту поставив валізу на підлогу і почав розкладати інструменти для медичного педикюру.

В цю мить на першому поверсі форту Салазар вдягав свій білий полотняний костюм. Вийшовши з кімнати, він пройшов

* Назва португальського кахлю. Традиційно азулежу є розписаною глиняною плиткою, найчастіше квадратної форми, випаленою та глазурованою. Азулежу зустрічається в оздобленнях церков, палаців, будинків, залізничних станцій. – Тут і далі примітки редактора.

невеличким коридором, спустився сходами, увійшов спочатку до «Ноева ковчега», а потім до кімнати, де був Аугушту, привітав його і попросив передати пошту, що надійшла з палацу Сан-Бенту. Це були газети «Дейлі Ньюс» і «Де Болл Стейт Дейлі». Проте Салазару більше подобався «Діаріу де Нотісіаш», якому він надавав перевагу вже кілька десятиліть з моменту свого першого інтерв'ю цьому португальському виданню. Але через бюрократичну помилку документи, на які чекав Салазар, ще не були готові, коли авто виїхало зі столиці. Вони надійшли до форту тільки наступного ранку. Принаймні сьогодні у Салазара і майстра педикюру не було часу на звичайні розмови про музику, театр, вистави у театрі Сан-Карлуш. Аугушту Іларіу відвернувся, щоб вимити руки в умивальнику, вмурованому в стіну, міркуючи, що і як робити з викривленим великим пальцем диктатора, з мозолями, затвердінням, нігтьовим грибок, бородавками і врослими нігтями, як зробити масаж нерухокої стопи – дефект, про який знали тільки родичі Салазара і який зберігався, наче велика таємниця. Але тут Аугушту почув тріск і негайно обернувся. Салазар, в якого була звичка всією масою свого тіла шумно сідати, цього разу не розрахував відстань до дерев'яного режисерського стільця. Спинка з лляного полотна не витримала ваги Салазара, він впав і вдарився головою. Аугушту побачив страждаючого від болю диктатора на підлозі. Поки він нервував, сам Салазар поведився спокійно. Охоплений панікою, майстер педикюру допоміг старому підвестися, помітивши, що обличчя диктатора побіліло. Аугушту посадив його на інший стілець і запропонував викликати допомогу. Салазар похитав головою. За кілька хвилин диктатор вирішив, що буде краще не розповідати про те, що тут сталося, і напліг, щоб подолог нікому нічого не казав. Вагаючись, Аугушту врешті-решт погодився і простягнув державцю склянку з підсолодженою водою, але Салазар знов похитав головою, відмовляючись пити. Залишивши газети на підлозі, Салазар мовчки чекав, доки Аугушту зробить свою роботу.

Тільки одна людина знала, що трапилося щось дивне. Це була донья Марія, але вона спочатку подумала, що грюкнули

двері. Про всяк випадок спустилася поверхом нижче і відразу ж зрозуміла, що прем'єр-міністр впав і вдарився. Було помітно, що донья Марія вражена. Вона намагалася вмовити Салазара негайно викликати лікаря, але диктатор знов відмовився. За п'ять днів він все одно мав чергову зустріч з лікарем Едуарду Коелью, який відвідував Салазара двічі на тиждень, і тому диктатор не бачив ніякого сенсу викликати його раніше.

Здавалося, що тінь страху заволоділа його розумом. Він умить відчув себе старим. Салазар звик завжди контролювати себе, але цього разу він подумав, що його тіло взяло гору над його мозком. Йому вже виповнилося 79 років, і починаючи з 1932-го він усюди носив за собою обтяжливу вагу – владу. Його сила містилась у невидимості. Тіло ж вартувало небагато до цього клятого серпня 1968 року. Він керував імперією зі своєї «келії» в палаці Сан-Бенту, з якого майже ніколи не виходив. «Моя політика – це робота», – зазвичай казав він тим, хто залюбки гуляв би з ним безмежними просторами його володінь, які простягалися до всіх куточків планети. Але й сам Лісабон здавався йому безмежним. Він любив тільки свій рідний дім у Віміейру, город, виноградник, прогулянки і свято Вознесіння Божої Матері, яке він ніколи не пропускав. Тому Салазар вважав неприпустимим, що стіни його дому і поля Віміейру в комуні Санта-Комба-Дан, в окрузі Візеу, руйнувалися саме в той час, коли руйнувалася імперія. Скатний дах білої будівлі осів і втрачав черепичини, сад за домом чахнув, а Салазар не мав часу опікатися власною оселею, бо мусив думати, як відбити атаку в Анголі, як захистити цивільних у Мозамбіку, як заарештувати партизан у португальській Гвінеї, як стримати протести студентів. Не кажучи вже про затятих внутрішніх опозиціонерів і політемігрантів, які звинувачували його у брехні по всій Європі, не розуміючи тієї місії, яку доля доручила йому, – врятувати колишню імперію від розпаду: «Одна батьківщина, єдина і неподільна», – як зазвичай казав Салазар у своїх радіозверненнях до народу.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.